

MILOSLAV ŠTASTNÝ:

Vázanost civilního sporného soudce správními akty a soudními rozhodnutími.

1. Ú v o d e m. V § 268 c. ř. s. čteme, že civilní sporný soudce je vázán pravoplatným odsuzujícím nálezem soudu trestního, když jeho rozhodnutí závisí na důkazu a připočtení trestného činu. Naskytá se otázka, zda § 268 je výjimkou z jakéhos výslovně neuvedeného pravidla či jen vyslovuje samozřejmost, která i jinak platí. Otázka ta hraničí s dávno kladeným problémem, zda soud je vázán jiným soudním rozhodnutím a vůbec rozhodnutím jiných úřadů. V civilistice tu mluvíme o účincích materiální právní moci. Chci přispěti k řešení tohoto problému vytčením základních hledisek.

2. P r á v o (p o v i n n o s t) c i v i l n í h o s p o r n é h o s o u d c e z k o u m a t i s p r á v n í a k t. Naše ústava dělí státní moc na 3 díly: moc zákonodárnou, moc vládní a moc soudní. Soudnictví a správa stojí tu paralelně vedle sebe, majíc každá oddělenou kompetenci. Necháme-li stranou soudnictví správní i zcela výjimečný případ § 105 úst. list., nemůže soud nic měnit na pravoplatném správním aktu. I když je akt nezákonný, zůstává pro svůj obor platný. Až potud je věc nesporná. Spornou se stává teprve tehdy, setká-li se soud se správním aktem n e p ř í m o.

Civilní sporný soudce rozhoduje ve své vlastní působnosti o nárocích mezi stranami pokud právním řádem bylo mu to přikázáno. Jako každá normotvorba tak i jeho »nalézání práva« je omezeno vyšší normou, kterou tedy především musí soudce nalézt. Pomocí ní hodnotí zjištěný skutkový stav a v takto získaném rámci tvoří odvozenou normu. Při hledání aplikovatelné právní normy má soudce výsadní postavení, jsa vázán pouze zákonem (§ 98 úst. list.). Interpretační činnost soudcova tak nalézá základnu v tuzemských zákonech, z nichž především vyvodí aplikovatelnou právní normu. Všechny ostatní (nižší) právní normy jeví se soudu s hlediska této ze zákonů rekonstruované právní normy jen jako skutkové podstaty, jichž relevance pro řešený případ je odvislá

právě od této zákonné právní normy. Od ní postupuje soud směrem dolů. Setká-li se s jinými právními předpisy, které nemají formu zákona, musí je přezkoumat. Musí tedy zodpovědět otázku, zda s hlediska oné zákonné právní normy jsou její relevantní skutkovou podstatou. Není-li tu této závislosti, leží právní předpis mimo sféru soudní činnosti a soud nesmí ho dbáti. To platí o nařízeních stejně jako o individuálních správních aktech. Nejobecněji můžeme tedy přezkumné právo či povinnost soudu formulovati takto: soud přezkoumá správní akt, se kterým se setkal, zda je s hlediska zákonné normy (nebo v jejím rámci normy nižší) relevantní skutkovou podstatou.

Nalezená formulace je příliš všeobecná. Zkoumejme tedy, je-li možno ji súžití. Irelevantní skutkovou podstatou budou především všechny správní akty, které nesouvisí s případem soudem projednávaným. Zde je bez dalšího samozřejmé, že k nim soud nepřihlíží. Ostatní (které se soudním rozhodováním souvisí) musí soud přezkoumat, zakládají-li onu skutkovou podstatu, kterou má na mysli zákonná norma. Zákonnou normu ovšem nevyvodí soud ze zákona jednoho, ale přihlíží ke všem zákonům jako celku. V úvahu přichází tedy též ona ustanovení, která delegují správní úřady, aby určitou otázku (veřejnoprávní) závazným způsobem rozhodly. Rozhodl-li jiný úřad než ten, který byl zákonem k tomu povolán, je jeho rozhodnutí (s hlediska zákona) irelevantní skutkovou podstatou a proto pro soud nezávazné. Především musí tedy soud zkoumat, zda správní akt vydán byl úřadem příslušným. Docházíme tak prozatím k témuž výsledku jako literatura správního práva.¹⁾ Doplňuji jen — což z uvedeného již samo sebou vyplývá — že i otázku příslušnosti zkoumá soud na podkladě zákona (§ 98 úst. list.). Jinými právními předpisy, vládními nařízeními, ministerskými výnosy, organizačními statuty atd. vázán je jen potud, pokud opírají se o zákonnou delegaci a rámec zákona nepřekročily (§ 102 úst. list.).

¹⁾ Viz Tezner, Die Ordnung der Zuständigkeiten der österreichischen Verwaltungsbehörden, 1925, str. 193. Hoetzel (Soudní kontroly veřejné správy, II. vyd., str. 7) praví: »Řádný soud je podle § 102 úst. list. oprávněn zkoumatí platnost nařízení. Když by narazil na pravoplatný správní akt, musil by se jím řídití, předpokládajíc, že byl akt ten vydán úřadem příslušným.« Viz též Pražák, Spory o příslušnost I., str. 143 a n.

Mám však za to, že zkoumací právo soudu jde ještě dále. Zákonný předpis o b e c n é h o znění, který by dalšímu zkoumacímu právu soudu bránil, v právním řádu československém nenalzáme. Patřil by svým významem do ústavy jako omezení §§ 98, 102 úst. list. Zejména nelze rekurovati k úvaze, že správní akt nejsa dále naříkatelný, stává se takto vyslovenou tolerancí platnou součástí právního řádu. Tatáž úvaha byla by na místě i co do nařízení a přece není pochyby, že soud nezákonného nařízení nesmí dbáti i když nařízení jinak (třeba pro podřízené úřady správní) platí. Soud ovšem není povolán k odstranění nebo reformaci správního aktu, ale v důsledku zásad ústavní listiny je povolán k přezkumu nepřímému. Platí-li tedy správní akt pro svůj obor nejsa dále naříkatelný, není tím ještě řečeno, že platí i vůči soudu. Smí-li soud přezkoumati nařízení, smí tím spíše přezkoumati správní akty těchže nebo dokonce podřízených úřadů. Správní akt je tedy podroben soudnímu přezkumu z á s a d n ě po všech stránkách, nejen co do otázky příslušnosti správního úřadu, ale i co do stránky o b s a h o v é, zda kryt je zákonem.²⁾ Přirozeně, že soud vázán je tu předpisy civilního soudního řádu o zjišťování skutkového děje, takže svůj přezkum vykoná na tom skutkovém podkladě, jak jej v l a s t n í m i prostředky zjistí. Správní akty, které při tomto soudním přezkumu neobstojí, nejsou relevantní ve smyslu zákonné normy a soud jich nesmí dbáti.

Situace se však změní, objevíme-li v právním řádu předpis, který tak rozsáhlému přezkumu brání. Shora již jsem řekl, že obecný předpis takového obsahu není v našem právním řádu obsažen. Tím však není řečeno, že nenajdeme předpis s p e c i á l n í. Skutečně se tu a tam přímo v zákoně setkáme s předpisy, které nedovolují soudu správní nález přezkoumati;³⁾ nejvýše otázkou příslušnosti smí se soud i tu zabývati. Ale nejen v zákoně, i v pohyblivějších částicích právního řádu můžeme se s takovým předpi-

²⁾ Souhlasím tedy s H o r o u (Českoslov. civ. právo procesní, I. díl, III. vyd., str. 45), že civilní soudce může zásadně nedbati správního aktu pro patrnou nepřislušnost nebo porušení nebo nesprávné použití zákona.

³⁾ Některé takové předpisy uvádí P r a ž á k (Spory o příslušnost I., str. 97, pozn. č. 10), T e z n e r (ve shora cit. spise str. 199), O t t (Úvod I., str. 28), H o r a (shora cit. str. 46). Patří sem i předpisy soudního řádu o vázanosti soudu prohlášením ministra spravedlnosti a pod.

sem setkati. Tak zejména i ve smlouvách stran může dlužník převzítí risiko nesprávného správního aktu. Předpokladem zůstává, že smlouva je dle zákona platná — jinak by nebyla pro soud závazná. K snažšímu porozumění volím několik typických příkladů.

Zaváže-li se žalovaný, že zaplatí za žalobce daň v z á k o n n é výši (pokud je taková smlouva podle zákona platná), přezkoumá soud vydaný finanční předpis po všech stránkách, formální i materiální. Předpis váže sice žalobce nikoliv však žalovaného. Týž ve svém poměru k žalobci je vázán učiněnou smlouvou v rámci zákona. Jinak tomu bude, zaváže-li se žalovaný k zaplacení daně v p ř e d e p s a n é výši. Smlouvou převzal tu žalovaný povinnost k zaplacení bez ohledu, zda předpis je zákonný či nikoliv. Pro povinnost žalovaného zůstává tedy lhostejnou otázka zákonnosti daňového předpisu a tím i pro soud, který o povinnosti rozhoduje. Konstitutivní správní akty, v nichž udílí se koncese, výsady, oprávnění nebo jimiž se tvoří právnické osoby a pod., mají v zápětí vznik řady povinností. Tak na př. povinnost každého třetího nerušiti koncesionáře. Pokud porušení této povinnosti patří na právní pořad, rozhoduje soud samostatně otázku, zda povinnost vznikla, zda nebyla omezena nebo zrušena. Jeden článek v tomto úsudku tvoří udělení koncese. Ani zde nemůže soud na platném — byť třeba i vadném — správním aktu ničeho měniti. Když tedy právní řád váže vznik povinnosti na akt udělení koncese a soud není povolán, aby akt odstranil nebo zreformoval, musí jej vzítí za základ svého rozhodnutí. Mohou se však vyskytnouti i případy, kde žalobní nárok kotví jak v existenci správního aktu tak v jeho vadnosti. Na př. může se opíratí nárok na náhradu škody o tvrzení, že vydán byl správní akt, že týž je vadný a že vadnost způsobilo protiprávní chování žalovaného, třeba jeho protiprávní opomenutí podati včas opravný prostředek proti vadnému aktu a pod. Ani zde nemůže soud ničeho měniti na platném aktu. Přece však důsledkem normy — o kterou se opírá žalobní nárok — bude nucen zjistiti nejen existenci správního aktu, ale prozkoumati i jeho tvrzenou vadnost.

Podrobnějším rozbohem uvedených příkladů bychom viděli všechny minuciesní detaily zkoumacího práva. Hned v prvním případě zkoumá sice soud zákonnost finančního předpisu, ale nesmí určití daň výše, než ji vyměřil finanční úřad; nedá se předpoklá-

dati, že by žalovaný zavázal se ještě k vyššímu placení, než žalobce je povinen podle pravoplatného výměru. Výměr tu váže soud jako maximální hranice povinnosti žalovaného. Nebo v posledním případě je sice existence správního aktu podmínkou žalobního nároku, a přece soud zkoumá vadnost aktu. Přímočaré řešení považuji tedy za zcela vyloučené. Vše je odvislé od obsahu právní normy, o kterou se opírá žalobní nárok.⁴⁾

Z á v ě r e m tedy docházím k poznatku, že problém nelze formulovati jinak, než co nejvšeobecněji: Ze zákonů a v jich rámci jiných právních předpisů sestaví soud právní normu, aplikovatelnou na daný případ. Setká-li se se správním aktem, musí jej přezkoumati — stejně jako všechny ostatní mimozákonné předpisy — zda vykazuje ony vlastnosti, které s hlediska zákonné normy (v jejím rámci normy nižší) činí jej relevantní skutkovou podstatou. Formálně nebo materiálně vadný akt není sice zásadně relevantní skutkovou podstatou, výjimky však nejsou vyloučeny. Výjimky mohou být obsaženy v zákoně, ale i v méně konstantních částech právního řádu, z nichž skládá se právní norma, o níž se žalobní nárok opírá. Výjimky mohou být nejrůznějšího stupně od úplné vázanosti soudu pouhou existencí správního aktu až do úplné volnosti. S ohledem na stálou fluktuaci těchto částic právního řádu stává se každý případ individualitou zvlášť pro sebe. Soud tedy musí zvlášť v každém případě posouditi, nejde-li o výjimku z pravidla a do jaké míry má tedy správní akt přezkoumati.

---

⁴⁾ H a v e l k a (Veřejnoprávní otázky u Nejvyššího soudu, zvláštní otisk, str. 21 a násl.) ve směru novější literatury správního práva pokouší se o řešení méně přímočaré, než podávala literatura starší. Praví (str. 24), že soudy jsou »vázány rozhodnutím správního úřadu tehdy, bylo-li o otázce již pravoplatně rozhodnuto úřadem v řízení, jež správné (právnímu předpisu odpovídající) rozhodnutí pokud možno zabezpečuje«. Havelka však nepraví, o které předpisy platných zákonů své mínění opírá. Nemohu souhlasiti, že by za platnosti §§ 98, 102 úst. list. nebylo spolehlivé opory v platném právním řádu. Připustíme-li z těchto zcela jasných ustanovení výjimku, nelze se spokojiti úvahami, které podává Havelka. Výjimku připustíme jen na podkladě stejně jasného předpisu, jak jsem v textu blíže popsal. Ostatně nemohu přehlédnouti, že správní úřady jsou vázány nařízenými a že tedy záruka správného rozhodnutí (t. j. rozhodnutí z á k o n n ě h o) je u nich menší, i když jinak rozhodují na podkladě zásady pravdy materiální.

Úmyslně nemluvíme vůbec o prejudicialitě, ač v literatuře se tu zhusta pojednává o prejudiciálních otázkách veřejnoprávních, které byly rozhodnuty správním úřadem. Také se někdy liší správní akty, rozhodující prejudiciální otázku, od těch, které tvoří skutkový základ žalobního nároku; podle toho se usuzuje na menší nebo větší vázanost soudu správním aktem. Jemnějšího rozboru však tyto názory nesnesou. Žalobní nárok musí se opíratí především o zákon a jen v jeho rámci o nižší právní předpis. S hlediska zákona je správní akt skutkovou podstatou, na jejíž uskutečnění vázán je vznik povinnosti a tím i nároku, který se k povinnosti vztahuje. Relevantní správní akt je tedy vždy částí skutkového základu uplatňovaného nároku.

Stejně málo upotřebitelný je i pojem prejudiciality. Nehledě k chaotickému významu tohoto slova, musí býti vždy správní akt »prejudiciální«, má-li mít pro uplatněný nárok vůbec nějakou relevanci. Slovo prejudicialita svým neujasněným obsahem by zde spíše zatemňovalo podané řešení, které bez něj je jednodušší a myslím též přesnější.

Správní akty, sloužící pouze k průkazu některé okolnosti, jsou rovnocennými průvodními prostředky, jako jiné veřejné listiny. U nich nejde o onen problém, který má na mysli hořejší výklad.

3. P r á v o (p o v i n n o s t) c i v i l n í h o s p o r n é h o s o u d c e z k o u m a t i r o z h o d n u t í s o u d n í. Nejde nám přirozeně o přezkum přímý, vykonávaný cestou instanční nebo o přezkum při žalobě o zmatečnost nebo obnovu. Jedná se nám o stejně nepřímý přezkum, jaký v poměru ke správnímu aktu jsme řešili v předešlé kapitole.

Situace v právním řádu československém je úplně stejná jako ve vztahu soudního rozhodnutí ke správnímu aktu. Soudce je vázán pouze zákony, z nichž zkonstruuje normu, aplikovatelnou na řešený případ. Soudní rozhodnutí je s hlediska této normy skutkovým stavem, který přezkoumá soud — stejně jako jiné mimozákoně částice právního řádu včetně správních aktů — je-li s hlediska nalezené právní normy relevantní. Ani tu není obecného předpisu, který by přezkum soudu omezoval, takže soud musí zkoumati jiné soudní rozhodnutí nejen formálně, ale i obsahově na tom skutkovém stavu, jak jej sám zjistí. Ani tu však nejsou vyloučeny výjimky, které možno nalézt tu a tam přímo v zákoně nebo i jinde. Předpis §u 268 c. ř. s. není tedy o jediném případě vázanosti civilního soudce. Jsou myslitelné nejruznější jiné závislosti, které se mohou — stejně jako v předchozí kapitole — opíratí též o soukromou smlouvu stran. Tak pal-

már obhájcův může být smluven různou částkou podle toho, bude-li obžalovaný odsouzen či osvobozen. Rozhodnutí trestního soudu (ať osvobozující či odsuzující) je tu pro palmární nárok závazné. Též v poměru k jiným druhům soudních rozhodnutí je soudce stejně málo či mnoho vázán. Vše tedy je odvislé od právní normy, o níž se opírá nárok, soudem rozhodovaný. Neučinil bych však své povinnosti zadost, kdybych se nezmínil aspoň stručně o institutu právní moci, který sem zřejmě zasahuje.

Za nesporné považuji především, že právní moc civilního rozsudku platí pouze mezi stranami rozepře. V literatuře se sice setkáme s učením o t. zv. reflexních účincích pravoplatného rozsudku, nicméně na pozitivní úpravě se tím nemůže nic měnit. O reflexních účincích můžeme mluvit jen tenkrát, najdeme-li právní předpis, který takový účinek pravoplatnému rozsudku přiznává. Institutu právní moci takový účinek není vlastní. Plyne to z §u 12 obč. z., §u 411 c. ř. s. Chceme-li tedy rozšířit platnost rozsudku i na právní poměr třetích osob, musíme objevit v právním řádu zvláštní předpis, který to stanoví. Tak ustanovení o sukcesi singulární nebo universální, dle nichž přecházejí na sukcesora práva i povinnosti sukcedenta, proto i práva a povinnosti podle pravoplatného rozsudku. Nebo rukojmího neváže rozsudek o dluhu hlavního dlužníka, ale není vyloučeno, že rukojmí přistoupí k dluhu jak byl rozsudkem určen a převezme na sebe i závaznost rozsudku. Příklady dalo by se uvést značné množství, zejména též konstitutivní rozsudky. Musíme si však být vědomi, že platnost rozsudku vůči právním poměrům třetích osob není imanentní vlastností institutu právní moci, že můžeme ji uznat jen na základě zvláštního předpisu.⁵⁾

Poněkud širší účinek má právní moc mezi t ý m i ž stranami. Avšak ani tu nelze ji rozšiřovat nad mez, vytčenou pozitivním zákonem. I sem zasahuje cit. § 12 obč. z. spolu s §em 411 c. ř. s., z nichž je zřejmo, že jen r o z h o d n u t í o žalobním nároku

⁵⁾ H o r a (Československé civ. právo procesní, II. díl, III. vyd., str. 444) praví: »Jenom výjimečně může vázati právní moc i takové osoby třetí, totiž tam, kde to zákon výslovně ustanovuje, anebo kde to je v zájmu právního řádu a celku státního nevyhnutelné...« I když tedy není výslovného předpisu, musí aspoň být předpis, který lze v tomto smyslu vyložit, jinak o vázanosti třetích osob není řeči.

(právu, právním poměru atd.) nabývá právní moci. Ve smyslu §u 417 c. ř. s. je rozhodnutím pouze rozsudečný výrok. Je-li správný, nezáleží na jiném poklesku v rozhodovacích důvodech, takže zákon nepovažuje strany za dotčeny tím, co uvedl soud v důvodech rozsudku, jen když rozsudečný výrok je správný. Nemůžeme tedy pochybovati, že pouze on stává se nezměnitelnou, platnou součástí právního řádu, kdežto rozsudečné důvody mohou býti kdykoliv i ve sporu mezi týmiž stranami znovu přezkoumány a soud může si o nich učiniti jakýkoliv úsudek. Rozsudečné důvody po právní moci rozsudku slouží pouze k individualisaci rozhodnutého nároku, t. j. blíže určují, jaký že nárok byl soudem rozhodnut.⁶⁾ I když však soud v jiném sporu mezi týmiž stranami má pochyby o správnosti rozsudečných důvodů a o správnosti z nich vyvozeného závěru, není oprávněn rozsudečný výrok a ni nepřímo přezkoumati. Nejsnáze lze to demonstrovati na žalobách určovacích. Kdyby nebylo vlivu jednoho rozhodnutí na druhé, bylo by zbytečno domáhati se soudního určení. Nezdá se však, že by zákon připouštěl zbytečné určovací žaloby, jak svědčí požadavek právního zájmu (§ 228 c. ř. s.). Přímé přezkoumání určovacího rozsudku je sice po právní moci vyloučeno, ale bezzájmovost žalobcova by byla evidentní i tenkrát, když bychom připustili jen přezkoumání nepřímé (v důvodech jiného rozsudku mezi týmiž stranami, třeba v rolích obrácených). Nic by nepomohlo žalobci pravoplatné zjištění, že žalovaný je jeho nemanželským otcem, když by v další rozepři o placení alimentů směl soud dřívější rozhodnutí nepřímé přezkoumati a dojíti třeba k závěru, že žalovaný otcem není a v důsledku toho žalobu o placení alimentů zamítnouti. V platném zákoně nic nenasvědčuje, že by

⁶⁾ Sedláček (Občanské právo českoslov., Všeobecné nauky, str. 261) tu mluví o determinaci, Horák (K nauce o Res judicata v právu českoslov. Soudc. listy 1928, str. 156) o interpretační funkci rozsudečných důvodů a též jiných spisů procesních. Mám zato, že právní moc vyčerpává se v právní platnosti rozsudečné normy a její zásadní nezměnitelnosti. Toho je účasten pouze rozsudečný výrok sám o sobě. Rozsudečné důvody (a třeba i obsah ostatních spisů) jsou vysvětlivkou jen pro otázku totožnosti nároku pro případ jiného sporu a slouží tedy k individualisaci rozhodnutého nároku. Mohou sice míti i funkci širší (determinační i v ostatních směrech), nikoliv však ve spoji s institucí právní moci.

právní moc určovacího rozsudku byla širší než u jiných rozsudků. Připustíme-li tedy — a to připustiti musíme — že mezi týmiž stranami nemůže býti v jiném sporu ani nepřímo přezkoumána správnost určovacího výroku, musí totéž platiti i pro každý jiný rozsudek.⁷⁾

Vidíme tedy, že právní moc civilního rozsudku nebrání soudu, aby v jiné věci mezi jinými stranami jej po všech stránkách přezkoumal, zejména aby i skutkově došel k jiným zjištěním než pravoplatný rozsudek. Pouze ve sporu mezi týmiž stranami brání právní moc rozsudku, aby přímo či nepřímo byl přezkoumán jeho výrok. Výjimky z pravidla na prvním místě uvedeného jsou přípustné, ale jen na základě zvláštního předpisu, který váže i třetí osobu rozsudkem mezi jinými stranami.

4. V ý z n a m §u 268 c. ř. s. V předchozí kapitole jsme viděli, že vázanost civilního soudce na trestní rozsudek není nijak ojedinelým případem. Záleží na vyinterpretované právní normě, na řešený případ aplikovatelné, která takovou vázanost stanoví. Význam §u 268 kotví v jeho zákonné formě a ve všeobecnosti jeho znění. Není tu třeba rekurovati k předpisům ze zákona odvozeným, nýbrž platí pro všechny případy, že civilní sporný soud je pravoplatným odsuzujícím nálezem trestního soudu vázán.

§ 268 je však ojedinelým předpisem, pokud stanoví, že civilní soud je vázán i d ů k a z e m činu trestného. Civilní soud je tu vázán nejen závěrem, že obžalovaný spáchal trestný čin, ale i skutkovou podstatou téhož. Civilní soudce musí tedy míti za zjištěno, že odsouzený spáchal určitý trestný čin a současně že ve skutečném světě odehrál se děj, tvořící skutkovou podstatu právě tohoto trestného činu. Náleží-li tedy ke skutkové podstatě zavinění, je tu civilní soudce vázán. Může sice připustiti důkaz, že i jiná neodsouzená osoba je spoluvinná, zavinění odsouzeného však je prokázáno trestním rozsudkem.

---

⁷⁾ Pokleskem proti právníké abecedě je názor, některými soudy hájený, že proti kladnému nesprávnému rozsudku má žalovaný žalobu z bezdůvodného obohacení. Je-li tomu tak, je institut právní moci zbytečný, poněvadž by bylo možno vždy touto nebo jinou cestou přezkoumávati správnost rozsudku. K čemu by pak byly žaloby určovací, je záhadou.

Vázanost civil. spor. soudce správními akty a soudními rozhod.

V tomto širokém významu je § 268 nezbytným ustanovením soudního řádu, chce-li i příští zákonodárce civilního soudce tak daleko vázati. Z institutu právní moci trestního rozsudku takovou vázanost nelze dovoditi. Je tedy § 268 vskutku v ý j i m e č n ý m p ř e d p i s e m.
